

ARCHIMEDES

Archimedes 1

Marieberg

Stockholm

Detaljplaneförslag

Konsekvensanalys kulturvärde

Archimedes

Kv Archimedes 1
Stockholm

Detaljplaneförslag

Konsekvensanalys kulturvärde

Beställare: ALM equity

Datum: 2017-04-05

Reichmann antikvarier AB
Ekensbergsvägen 75
169 31 SOLNA

Tel: 08-734 07 90

E-post: postmaster@reichmann.se

Uppdragsansvarig/handläggare:
Claes Reichmann, sakkunnig avseende kul-
turvärden (KUL2)
Omslagsfoto: Vy från öster

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	4
Kulturvärde - definitioner och förklaringar	5
Lagskydd av kulturmiljön	7
Sammanfattning	9
Övergripande beskrivning av förslaget	11
Slottet	13
Sågtanden	15
Färjan	17
Siktlinjer	18
Sårbarhet - Känslighet/tålighet	19
Konsekvensanalys - Kulturvärden, sammanställning	20
Källor	23

Samtliga fotografier är tagna av Reichmann Antikvarier AB 2017, där ej annat anges.

INLEDNING

Bakgrund

Archimedes 1 i Mariehäll, Stockholm är föremål för studier för ny detaljplan med ändrad användning till bostäder. Arbetet påbörjades 2013 på uppdrag av ALM equity och inleddes med en inventering och initial bedömning av de befintliga kulturvärdena. Resultatet publicerades i en Kulturhistorisk värdeanalys, 2013-12-06, Claes Reichmann och Hanna Domfors, Reichmann antikvarier AB.

Arbetsområde - avgränsning

Området omfattar nuvarande kvarter som avgränsas av Archimedesvägen i väster och Gårds-fogdevägen i söder samt, i ett hörn, Karlsbodavägen i öster. Tre befintliga byggnadsvolymer med tillbyggnader och tillhörande parkeringsytor påverkas av detaljplaneförslaget. Dessa kallas i utredningen för Slottet, Sågtandsbyggnaden och Kontorshuset "Färjan". De invändiga konsekvenserna av förslaget har inte fullständigt kunnat bedömas i detta skede.

Arbetsmetod för analys av kulturvärde

Som hjälpmedel för att identifiera de ovanstående perspektiven på förekommande kulturvärden i en miljö eller byggnad finns olika metoder utarbetade. Den mest använda metoden utgörs av Riksantikvarieämbetets metod formulerad i skriften "Kulturhistorisk värdering av bebyggelse", Axel Unnerbäck, Uppsala 2002. Metoden bygger på en identifikationsfas som är uppdelad i s.k. dokumentvärden, d.v.s. historiska egenskaper, och upplevelsevärden, d.v.s. estetiskt och socialt engagerande värden.

Boverket har därefter utvecklat definitionerna av kulturvärden där tre olika perspektiv tillsammans utgör kulturvärden. Kulturhistoriska, estetiska och sociala perspektiv vägs därmed samman. Bedömningen kompletteras därefter med graden av äkthet (autenticitet), kvalitet, tydlighet (pedagogiskt värde) sällsynthet och representativitet.

Kontorshotellet Färjan i
vy från Archimedesvägen
samt en del av Sågtan-
dens västra gavelfasad.

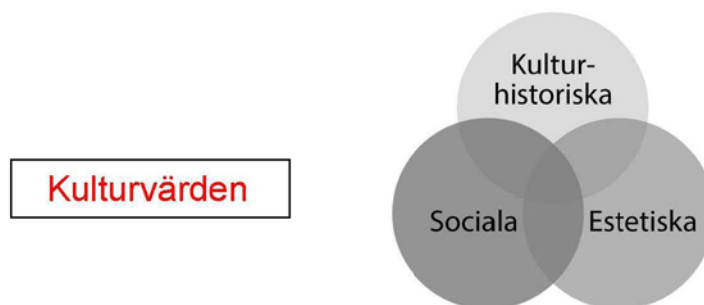
KULTURVÄRDE - DEFINITIONER OCH FÖRKLARINGAR

Texten hämtad från Boverkets hemsida, 2016

Kulturvärde är en sammanfattande benämning för vad som i den fysiska miljön bedöms som värdefullt ur kulturhistoriskt, estetiskt och socialt hänseende.

Begreppet kulturmiljö omfattar hela den av människan påverkade fysiska miljön. Detta betyder inte att allt i kulturmiljön har höga kulturvärden. Kulturvärden kan i varierande grad tillskrivas enskilda byggnader, anläggningar och lämningar såväl som hela miljöer och stora landskapsavsnitt. Utöver kulturvärden kan kulturmiljön representera en rad olika former av värden för skilda offentliga och privata verksamhetsintressen och medborgargrupper, exempelvis biologiska eller ekonomiska värden.

Bebyggelsens och landskapets kulturvärden kan bedömas ur tre kompletterande perspektiv - kulturhistoriskt, estetiskt och socialt. Dessa perspektiv kan, var för sig eller tillsammans, motivera olika åtgärder för att tillvarata kulturvärdena i den kommunala planeringen.

Värdering ur ett kulturhistoriskt perspektiv

Värdering ur ett kulturhistoriskt perspektiv avser en bedömning av möjligheterna att genom exempelvis bebyggelsen och landskapet utvinna och förmedla kunskaper om olika skeenden och sammanhang och därigenom även förståelse av människors livsvillkor, i skilda tider – inklusive de förhållanden som råder idag. Denna bedömning förutsätter kunskaper inom bland annat arkeologi, historia, etnologi och kulturgeografi.

Värdering ur ett estetiskt perspektiv

Värdering ur ett estetiskt perspektiv gäller en bedömning av bland annat rumsliga, visuella och akustiska egenskaper i den fysiska miljön. Värdering ur ett estetiskt perspektiv bygger på kunskaper inom bland annat konstvetenskap och arkitektur.

Värdering ur ett socialt perspektiv

Värdering ur ett socialt perspektiv innebär att bedöma människors relationer till kulturmiljön – hur olika grupper av individer använder, uppfattar och värdesätter exempelvis bebyggelsen och landskapet. En sådan bedömning kan ha sin utgångspunkt ibland andra ekonomiska, sociologiska eller psykologiska metoder.

De tre perspektiven är delvis överlappande men till stora delar åtskilda. Exempelvis kan socialhistoria och arkitekturhistoria ingå som delar av det kulturhistoriska perspektivet på en bebyggelsemiljö. Samtidigt kan bebyggelsemiljöns kulturhistoriska bakgrund och innehåll påverka och delvis förklara hur den upplevs och värderas idag ur ett socialt eller ett estetiskt perspektiv. En miljö som inte bedömts som värdefull ur ett kulturhistoriskt perspektiv, kan ändå värderas högt ur ett estetiskt och/eller ett socialt perspektiv.

Bedömningar av vad som är värdefullt kan i olika grad förändras över tid, genom framväxten av nya kunskaper och synsätt. Vissa värden kan emellertid vara mer beständiga än andra. Kulturvärden kan på så sätt bevaras, omskapas, utvecklas och nybildas i takt med samhällets utveckling och förändring.

Mötet mellan 1970-talets industriella byggande och industriarkitektur från sent 1800-tal.

LAGSKYDD AV KULTURMILJÖN

Riksintresseområde för kulturmiljövården - Miljöbalken

Ej aktuellt.

Fornlämningar - Kulturmiljölagen

Ej aktuellt.

Biotopskydd/naturvård

Ej aktuellt

Kulturhistorisk klassificering enligt Stockholms stadsmuseum - PBL

Byggnaderna har klassificerats som "Grön" och har bedömts vara särskilt värdefulla ur kulturhistoriskt perspektiv (Se karta nedan). Det innebär att stadsmuseet rekommenderar att ändringar av de sistnämnda ska prövas mot Plan- och bygglagens förbud mot förvanskning, enligt kap 8:13, förutom det generella varsamhetskravet enligt kap. 8:17.

PBL KAP. 8 13§, FÖRVANSKNINGSFÖRBUD

En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas.

PBL KAP. 8 14 §, UNDERHÅLL

Ett byggnadsverk ska hållas i vårdat skick och underhållas så att dess utformning och de tekniska egenskaper som avses i 4 § i huvudsak bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt. Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras.

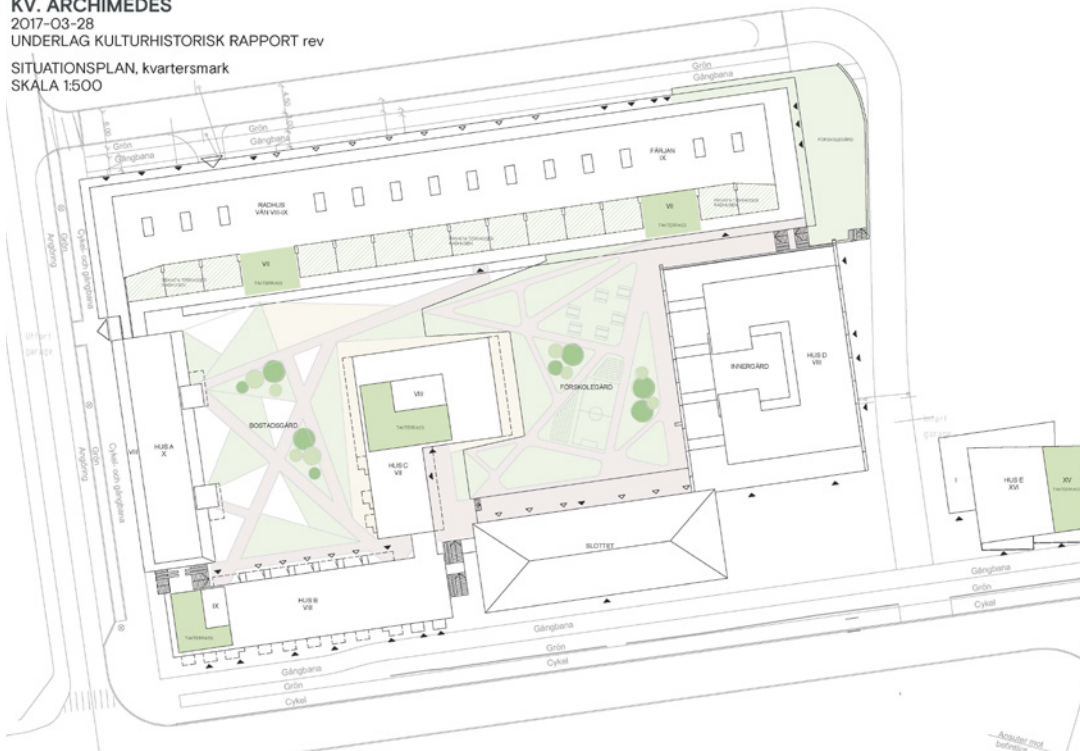
PBL KAP. 8 17 § VARSAMHETSKRAV

Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden.

GÄLLANDE DETALJPLAN

Den nuvarande detaljplanen anger inget skydd för kulturmiljön.

KV. ARCHIMEDES
2017-03-28
UNDERLAG KULTURHISTORISK RAPPORT rev
SITUATIONSPLAN, kvartersmark
SKALA 1:500

Förslaget enligt BSK-A
med nyuppförande av
fem nya byggnader A-E
samt påbyggnad av Fär-
jan med två våningsplan

Förslaget sett från
Karlsbodavägen med
perspektiv från sydost.
BSK-A 2017-03-28

SAMMANFATTNING

Allmänt

Detaljplaneförslaget medför en radikal förändring av kvarteret där ändringen av användning från industrimiljö med kontorshotell till högexploaterad bostadsmiljö utgör den enskilt största förändringsfaktorn. Här föreslås även en skalmässig förändring där flera nya byggnadsvolymer höjdmässigt överskrider de befintliga och där även befintliga byggnader överbyggs och byggs på.

Konsekvenserna för de identifierade kulturvärdena i kvarteret blir därför stora och en rad värdeaspekter påverkas. Framför allt påverkas det miljöskapande värdet då den industriella karaktären av de samverkande byggnadsvolymer ändras. Det byggnadshistoriska värdet påverkas också av den kraftiga förändringen och här utgör åtgärderna på industribyggnaden sågtanden den främsta orsaken till påverkan. Det social- och samhällshistoriska värdet påverkas också i hög utsträckning då kvarterets struktur och innehåll helt ersätts med nya funktioner och ett helt nytt sammanhang.

Det teknikhistoriska och personhistoriska värdet påverkas i mindre grad då dessa värden främst finns bundna till kvarterets namn och placering och inte till byggnadernas faktiska utförande. Ansträngningar har gjorts för att delar av den ursprungliga industrimiljön fortfarande ska vara avläsbar. Slottets byggnadsvolym har tydliggjorts och sammanhanget med Sågtandens östra del framhävs genom återskapad fönstersättning och fönstersnickerier av ursprunglig typ.

Förslaget innebär en fullständig omgestaltning av kvarteret och dess karaktär och den tydligt avvikande faktorn i miljön utgör de låga befintliga byggnaderna Slottet och Sågtanden. De två ursprungliga byggnaderna avviker på ett så påfallande sätt att dess historiska tillhörighet tydliggörs i kontrast till den nybyggda byggnadsmassan.

De befintliga byggnaderna

De tre befintliga byggnaderna Slottet, Sågtanden och Färjan berättar om tre skeden i kvarteret Archimedes utveckling, 1800-talets slut, 1900-talets början och 1900-talets senare hälft. Byggnaderna beskriver en del av områdets tidigare struktur, användning och historia. Slottet, den östra delen av Sågtanden och kontorsbyggnaden Färjan samverkar i detta syfte. Färjans fasader har dock tvingats ersättas i sin helhet och försetts med balkonger men bevarar färgskala och ursprunglig skivhuskaraktär. Vid mötet och angöringen av den nya bostadsmiljön från Gårdsfogdevägen blandas så äldre och nya byggnader och målsättningen är att kv. Archimedes olika historiska skeden ska kunna upplevas här.

Åtgärder på Slottet med återställande av snickerier och bevarande av stomme innebär att betydande delar av byggnadens byggnadshistoriska värde finns bevarad samt att dess miljöskapande värde har förstärkts.

Sågtandens fasader och stomme återuppförs och byggnadsdetaljer återanvänds vilket medför att dokumentvärden kopplade till byggnaden bevaras förblir avläsbara. Processen med demontering och återuppförande medför en bestående påverkan på en aspekt av kulturvärdet där den autentiska dimensionen kan ifrågasättas. Till detta kommer även placeringen av den nya bostadsbyggnaden ovanpå Sågtanden som påverkar avläsningen av byggnaden i hög grad.

Den bärande tanken och det centrala motivet är att bevara en väsentlig del av den industrihistoriska prägeln av kvarteret med Slottet och Sågtandens byggnader avläsbara tillsammans. Här finns därmed ett betydande miljöskapande värde, trots begränsningarna nämnda ovan.

Färjan bedöms i sammanhanget helt upplevas som en ny byggnadsvolym. Byggnadens gestaltning och kulörval har utförts som en medveten referens till ursprungsbyggnadens utförande. Här finns så pass stora skillnader i materialval och proportioner som gör avläsningen och kopplingen mellan ursprungligt och nytt svår att göra.

Siktlinjer

Den övervägande låga befintliga industribebyggelsen ersätts av höga bostadsfastigheter vilket förändrar siktlinjernas förutsättningar, i synnerhet de som är belägna invid Archimedesvägen. De siktlinjer som löper från Karlsbodavägen påverkas även de av den höga nya bebyggelsen men här bedöms den äldre industrikaraktären stå i stark kontrast till det nya och därmed kunna upplevas tydligt.

Sårbarhet Känslighet/tålighet

Gatumiljöerna påverkas i hög grad av förslaget där två mycket känsliga partier, öster och väster om kvarteret helt ändrar karaktär. Gatumiljön mot norr, som bedöms som känslig, påverkas också i hög grad. Gårdsfogdevägens parti invid Slottet och öster ut bevaras och dess 1800-talskaraktär förstärks genom återställande av fönster och portar.

Modellvy från syd-
väst över korsningen
Archimedesvägen och
Gårdsfogdevägen

ÖVERGRIPANDE BESKRIVNING AV FÖRSLAGET

Den idag mycket lågutnyttjade korsningen mellan de två lokalgatorna har en industriell karaktär med parkeringsplats och angöring till Sågtanden och Färjans garageplan. Förslaget innebär att hörnet blir slutet med två nya bostadsbyggnader med tio (Hus A) respektive åtta (Hus B) våningsplan som länkas samman. Archimedesvägens fasad föreslås bestå av den befintliga byggnaden Färjans västra gavelfasad, sammanlänkad med Hus A som i sin tur länkas samman med västra gaveln på Hus B.

Gårdsfogdevägen får en annorlunda karaktär där södra fasaden på hus Hus B avslutas ett stycke innan den befintliga industribyggnaden Slottet tar vid. Därefter kommer ett indrag med parkmark som möjliggör att Sågtandens östra del blir synlig. Sågtanden kommer att utgöra sockelvåning till en ny huskropp, Hus D, höjdmässigt motsvarande Hus B. Kvarteret avslutas mot öster med ett punkthus Hus E på femton våningar nära korsningen Karlsbodavägen. Angöring till en ny gårdsbildning sker mellan Sågtanden och Hus E.

Mot norr dominerar Färjans fasad med nya balkonger och skivhuskaraktär. Påbyggnaden med två våningsplan har utförts med avvikande material och gestaltande indelning vilket skiljer ut byggnadsvolymen från den ursprungliga byggnaden. De tillagda balkongerna på färjan samt krav på genomgående lägenheter i Slottet är tillkomna som ljudreducerande åtgärder förorsakade av markbuller från Bromma flygplats.

Förslaget med elevation
från Archimedesvägen
och Grådsfogdevägen

Konsekvensanalys

Detaljplaneförslaget medför en radikal förändring av kvarteret där ändringen av användning från industrimiljö med kontorshotell till högexploaterad bostadsmiljö utgör den enskilt största förändringsfaktorn. Här föreslås även en skalmässig förändring där flera nya byggnadsvolymer höjdmässigt överskrider de befintliga och där även befintliga byggnader överbyggs och byggs på.

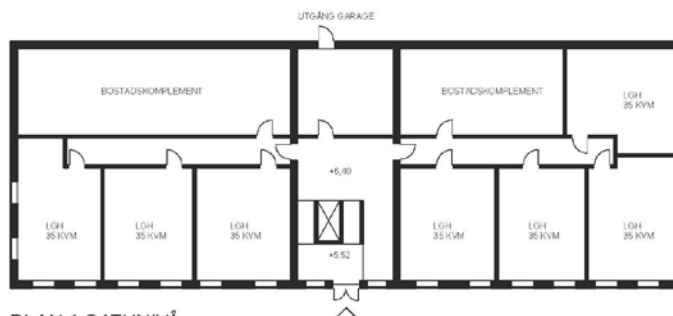
Konsekvenserna för de identifierade kulturvärdena i kvarteret blir därför stora och en rad värdeaspekter påverkas. Framför allt påverkas det miljöskapande värdet då den industriella karaktären av de samverkande byggnadsvolymer ändras. Det byggnadshistoriska värdet påverkas också av den kraftiga förändringen och här utgör åtgärderna på industribyggnaden sågtanden den främsta orsaken till påverkan. Det social- och samhällshistoriska värdet påverkas också i hög utsträckning då kvarterets struktur och innehåll helt ersätts med nya funktioner och ett helt nytt sammanhang.

Det teknikhistoriska och personhistoriska värdet påverkas i mindre grad då dessa värden främst finns bundna till kvarterets namn och placering och inte till byggnadernas faktiska utförande. Ansträngningar har gjorts för att delar av den ursprungliga industrimiljön fortfarande ska vara avläsbar. Slottets byggnadsvolym har tydliggjorts och sammanhanget med Sågtandens östra del framhävs genom återskapad fönstersättning och fönstersnickerier av ursprunglig typ.

Förslaget innebär en fullständig omgestaltning av kvarteret och dess karaktär och den tydligt avvikande faktorn i miljön utgör de låga befintliga byggnaderna Slottet och Sågtanden. De två ursprungliga byggnaderna avviker på ett så påfallande sätt att dess historiska tillhörighet tydliggörs i kontrast till den nybyggda byggnadsmassan.

PLAN 2 GÅRDSNIVÅ

PLAN 1 GATUNIVÅ

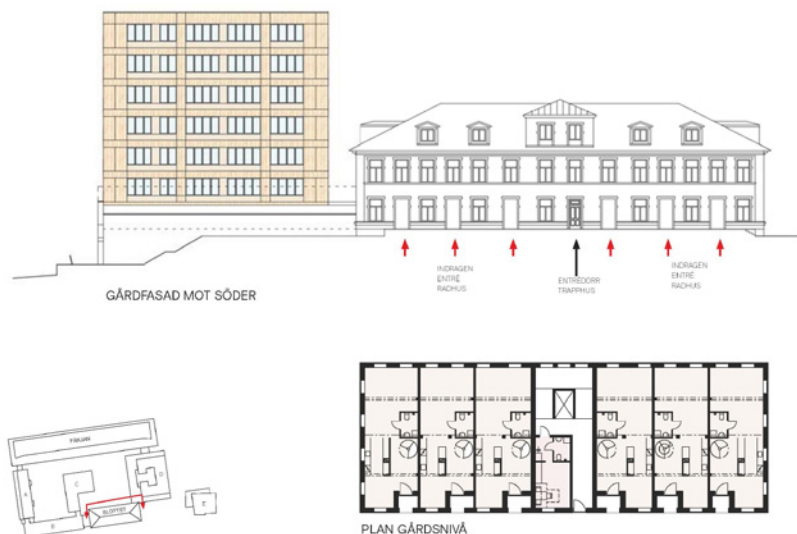
Slottets södra fasad samt
planlösningar för gatuni-
vå samt gårdsnivå.

SLOTTET

Industribyggnaden från 1885 förändras till bostadsbyggnad med mindre lägenheter i gatuplan och etagelägenheter högre upp. Fasaderna, fönstren och entrén återställs och anpassas till byggnadens 1800-talskaraktär. De idag motbyggda delarna mot väster rivs och fasaderna återställs. Mot gården ersätts den idag motbyggda Sågtanden med ett gårdsbjälklag som möjliggör lägenhetsentréer från norr. Taklandskapet förändras genom att 22st takfönster samt lokal uppbyggnad ersätts med 12st takkupor, anpassade till byggnadens arkitektur.

Invändigt friläggs den ursprungliga stommen av gjutjärnspelare och får ingå i bostadsmiljöerna. Entréhall och trapphus från mitten av 1900-talet byggs om och anpassas till ny planlösning. 1800-talsbyggnadens industriella karaktär innehåller möjlighet till förändringar baserade på ett invändigt pelarsystem. Detta system föreslås att utnyttjas genom att förlägga genomgående lägenheter med öppen planlösning i två plan.

Gårdsfasaden med ny bjälklagsnivå och entré till trapphus och nya lägenheter.

ALM BSK A

Konsekvens

Förändringen från industri- till bostadsbyggnad medför en uppdelning i mindre enheter som avviker kraftigt från byggnadens ursprungliga karaktär. Takkupornas tillkomst bedöms falla in i byggnadens arkitektur på ett naturligt sätt, till skillnad från de tidigare takfönstren. Mot gården tillkommer bostadsentréer i befintliga fönsteröppningar vilket utgör ett helt nya tillägg och funktioner i en befintlig fasad. Den redovisade förekomsten av dessa tillägg bedöms som acceptabla medan placering, antal och utformning måste studeras i ett senare skede för att minska påverkan på fasadgestaltningen.

Utnyttjandet av gjutjärnspelarna och den öppna planlösning som frånvaron av hjärtvägen innebär medför att den industriella karaktären ändå kan avläsas i lägenhetsmiljöerna. Betydande delar av byggnadens byggnadshistoriska värde finns bevarad samt att dess miljöskapande värde har förstärkts.

BEPÄTLIGT FÖNSTER FRÅN
SÅGTANDSBYGGNADENS
VÄSTRA FASAD

Sägtandens södra och
östra fasader.

ALM BSK A

SÅGTANDEN

Industribyggnaden Sägtanden utgör den tydligaste referensen till kvarterets industriella historia. Tidigare uppgifter om byggnadens ålder är troligen felaktiga och byggnaden har enligt Stadsmuseets uppgifter redovisats på handling daterad 1891. Industribyggnaden Sägtanden kan då vara uppförd 1890 eller strax innan.

Som en konsekvens av den omfattande strukturförändring som sker inom kvarteret föreslås en rivning och delvis demontering för återuppförande av byggnaden. Den del som avses att demonteras och återuppföras utgörs av byggnadens östra del. Ursprungliga fönster utgör utgångspunkten för nykonstruktion och återanvändning. På grund av ändrade markhöjder föreslås även den återuppförda sågtandsbyggnaden sänkas ca en meter.

Ovanpå byggnaden med indraget fasadliv föreslås en bostadsbyggnad med sex våningssplan uppföras. Huskroppen beskriver en U-form med öppningen mot gården i väster. Här framträder även Sägtandens takform och konstruktion i ett källarplan samt som en uppstickande gavel vid och mot det nya gårdsbjälklaget. Sägtandens befintliga fönsterlägen och utförande tjänar som utgångspunkt för återställande och används även som placering för nya entréer till byggnaden.

Vy över gårdsmiljön med sågtandens återuppbyggda krön samt Slottets frilagda och återställda västra fasad

ALM BSK A

Konsekvens

Kvarterets industrihistoriska värde finns som fysisk för främst representerad i Sågtanden. Därför finns det ett starkt motiv att återuppföra denna del av byggnaden och även tydliggöra mötet med Slottet så dessa byggnader kan avläsas samtidigt. De ursprungliga byggnadsdelarna av stommen med tegel och gjutjärn m.m. demonteras och återanvänds tillsammans med fönster, listverk m.m. Detta medför att dokumentvärden kopplade till byggnaden förblir avläsbara. Processen med demontering och återuppförande medför en bestående påverkan på en aspekt av kulturvärde där den autentiska dimensionen kan ifrågasättas. Till detta kommer även placeringen av den nya bostadsbyggnaden ovanpå Sågtanden som påverkar avläsningen av byggnaden i hög grad.

Den bärande tanken och det centrala motivet är att bevara en väsentlig del av den industrihistoriska prägeln av kvarteret med Slottet och Sågtandens byggnader avläsbara tillsammans. Här finns därmed ett betydande miljöskapande värde, trots begränsningarna nämnda ovan.

FÄRJAN

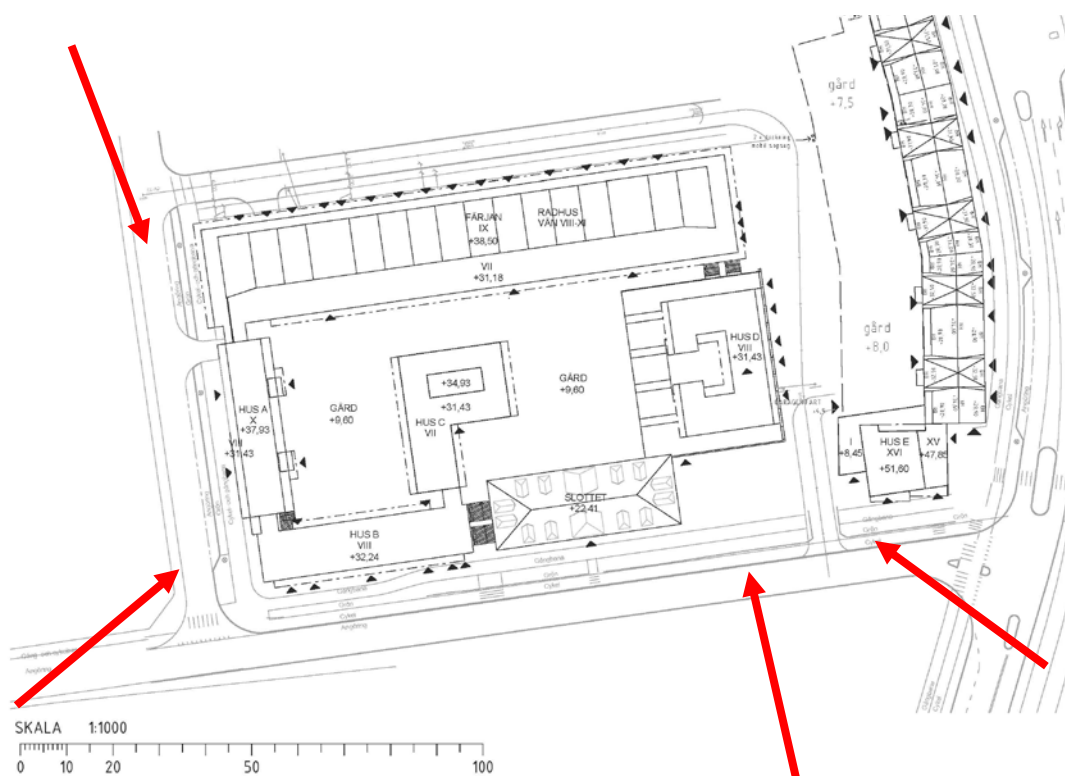
Kontorshotellet uppfört 1977 utgör den sista årsringen i kvarterets historia. Byggnadens storlek och utbredning föreslås att användas till fullo samt att utvidgas. En tvåvånings påbyggnad med indragen placering placeras på hela byggnadens längd samt att fasaderna förses med kontinuerliga balkonger på alla fasader.

Skivhuskaraktären med horisontella och kontinuerliga balkonger samt den grå och gula färgskalan ska påminna om byggnadens formspråk och dess kulörsammansättning. Byggnadens gestaltning och kulörval har utförts som en medveten referens till ursprungsbyggnadens utförande.

Konsekvens

Färjan bedöms upplevas som en ny byggnad då ingenting av den ursprungliga byggnadens fasadmateriäl har sparats. Här finns så pass stora skillnader i materialval och proportioner som gör avläsningen och kopplingen mellan ursprungligt och nytt svår att göra. Byggnadens dokumentvärden och upplevelsevärden med miljöskapande aspekter har därmed gått förlorade.

Situationsplan av förslaget med betydelsefulla siktlinjer markerade med rött

SIKTLINJER

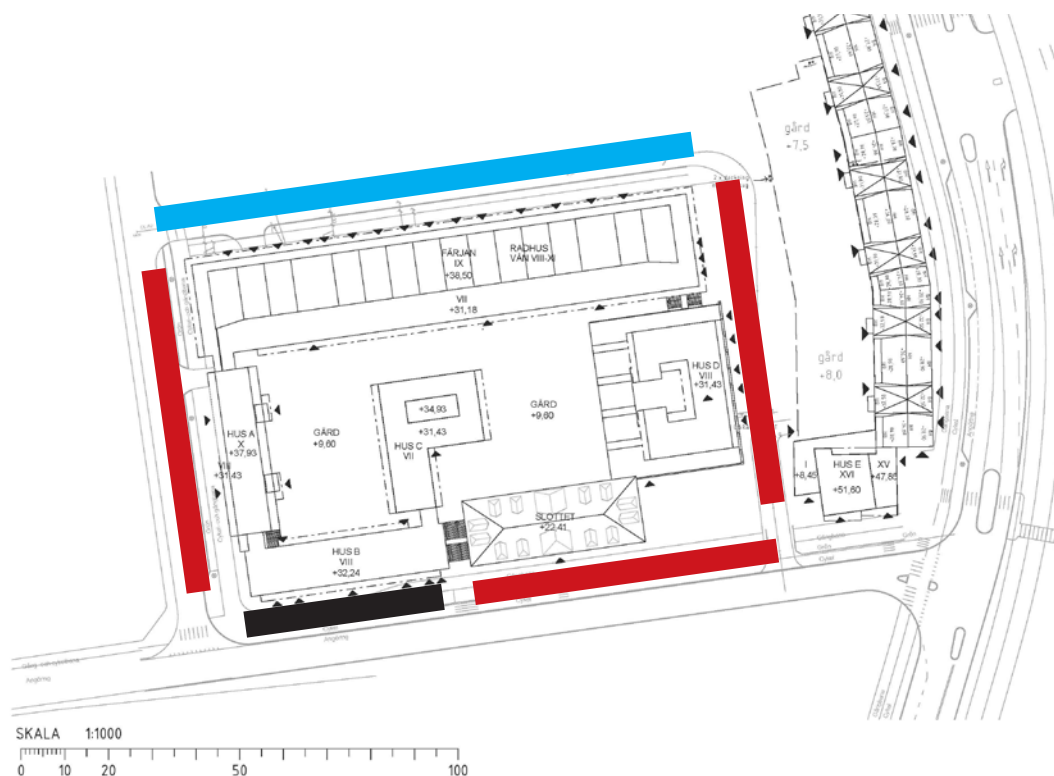
Dagens situation kan beskrivas som dominerad av biltrafik som ska till handelsplatserna på Gårdsfogdevägen och Archimedesvägen.

Siktlinjerna från nordväst och sydväst kommer att helt få nya förutsättningar där den industriella karaktären helt ersätts av en sammanhängande högexploaterad bostadsmiljö.

Siktlinjerna från sydost och Karlsbodavägen kommer att påverkas av de nyttillkommande byggnadernas volym som överskrider Slottets och Sågtandens. Här bedöms även en påtaglig kontrastverka kunna upplevas mellan de historiska byggnadernas sammanhängande fasader och de nyttillkommande byggnadernas gestaltning.

Situationsplan med
markering av gatumil-
jöernas respektive
känslighet alt. tålighet
mot förändringar

SÅRBARHET - KÄNSLIGHET/TÅLIGHET

Analysens syfte är att bedöma gatumiljöerna runt kvarteret Archimedes känslighet och pröva dess tålighet mot ändringar. På ett överskådligt och sammanfattande vis beskrivs vilka delar och egenskaper i området som är särskilt känsliga för förändringar respektive vilka delar som är mindre känsliga. Av illustrationen framgår vart de riktigt känsliga och tåliga delarna finns.

Bedömningen sker i tre nivåer:

Hög känslighet

Känslig

Tålig

Gatumiljöerna påverkas i hög grad av förslaget där två mycket känsliga partier, öster och väster om kvarteret helt ändrar karaktär. Gatumiljön mot norr, som bedöms som känslig, påverkas också i hög grad. Gårdsfogdevägens parti invid Slottet och öster ut bevaras och dess 1800-talskaraktär förstärks genom återställande av fönster och portar.

Den tåliga delen av gatumiljön i västra delen av Archimedesvägen ersätts i sin helhet av en ny bostadsbyggnad.

T.v. pelarstommen i
Slottet av gjutjärn från
1885
T.h. Slottets entré med
skärmtak trol. från
1950-talets ombyggnad

KONSEKVENSANALYS - KULTURVÄRDEN, SAMMANSTÄLLNING

Här följer en uppräknings av de värden som identifierats i den tidigare utredningen i punktform med efterföljande konsekvensbedömning.

Dokumentvärde – (Kulturhistoriskt perspektiv)

BYGGNADSHISTORISKT VÄRDE

Slottets och Sågtandens befintliga utförande och låga förändringsgrad och tydlighet ger högt byggnadshistoriskt värde. Värdet är knutet till byggnadernas ursprungliga gestaltning och representation.

Konsekvens:

Förslaget medför en betydande förändring då stora delar av Sågtanden försvinner. Förståelsen av miljön går till stora delar förlorad. Den industrihistoriska dimensionen, och därmed även värdet, påverkas negativt. Sågtandens ursprungliga byggnadsdelar av stomme med tegel och gjutjärn m.m. demonteras och återanvänds tillsammans med fönster, listverk m.m. Detta medför att dokumentvärden kopplade till byggnaden trots allt bevaras och förblir avläsbara. Processen med demontering och återuppförande medför en bestående påverkan på en aspekt av kulturvärdet där den autentiska dimensionen kan ifrågasättas.

T.v. Sågtandens pelar-
stomme med gjutjärn-
skonstruktioner från
1890-tal.
T.h. Sågtandens takfot
med profilerade takfots-
tassar och taklist

SAMHÄLLSHISTORISKT VÄRDE

Slottets och Sågtandsbyggnadens företeelse i Mariehäll tillsammans med kvartersnamnet Archimedes ger högt samhälls- socialhistoriskt värde.

Konsekvens:

Här utgör det faktum att de ursprungliga industribyggnaderna faktiskt finns avläsbara på platsen ett stort värde som är bevarat. Även om det är en mindre del bevarad av Sågtanden.

PERSONHISTORISKT VÄRDE

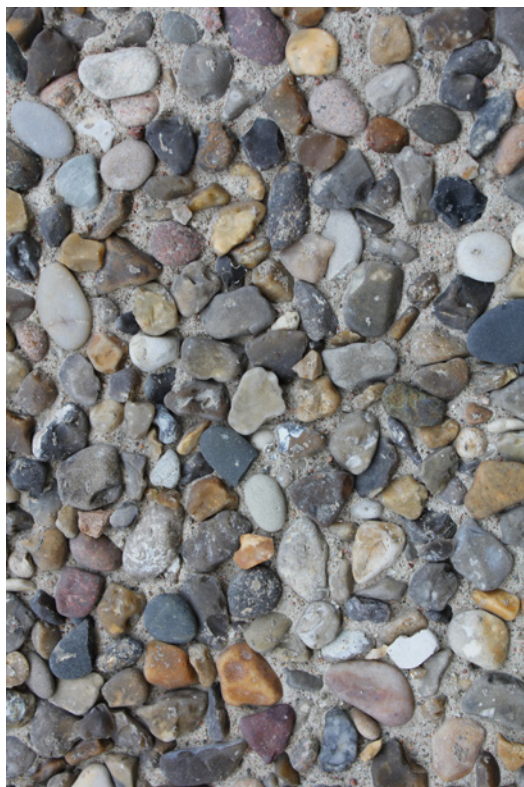
Slottets och Sågtandens teknikhistoriska och personhistoriska värde är knutet till Archimedesmotorns tillverkning.

Konsekvens:

Eftersom värdet är knutet till Archimedesmotorns tillverkning och inte direkt till byggnadernas fysiska gestaltning så är bedömningen att detta värde påverkas negativt genom att industrikaraktären är reducerad men att ändå den ursprungliga platsen och möjligheten att identifiera denna är tillräcklig för att det teknikhistoriska och personhistoriska värdet ska kunna hållas levande.

T.v. Färjans norra fasad
med vy från Archime-
desvägen.
T.h. Prefabricerade
fasadskivor av betong
med sjösten som frilagd
ballast

Upplevelsevärde - (Estetiskt perspektiv)

ARKITEKTONISKT VÄRDE

Ur ett lokalhistoriskt perspektiv har Archimedes en egenart med sina mycket tydliga och typiska arkitektoniska årsringar. Formspråken på de olika bebyggelsemässiga tillskotten känns lätt igen och förmedlar en tydlig upplevelse av arkitekturhistoria.

Konsekvens:

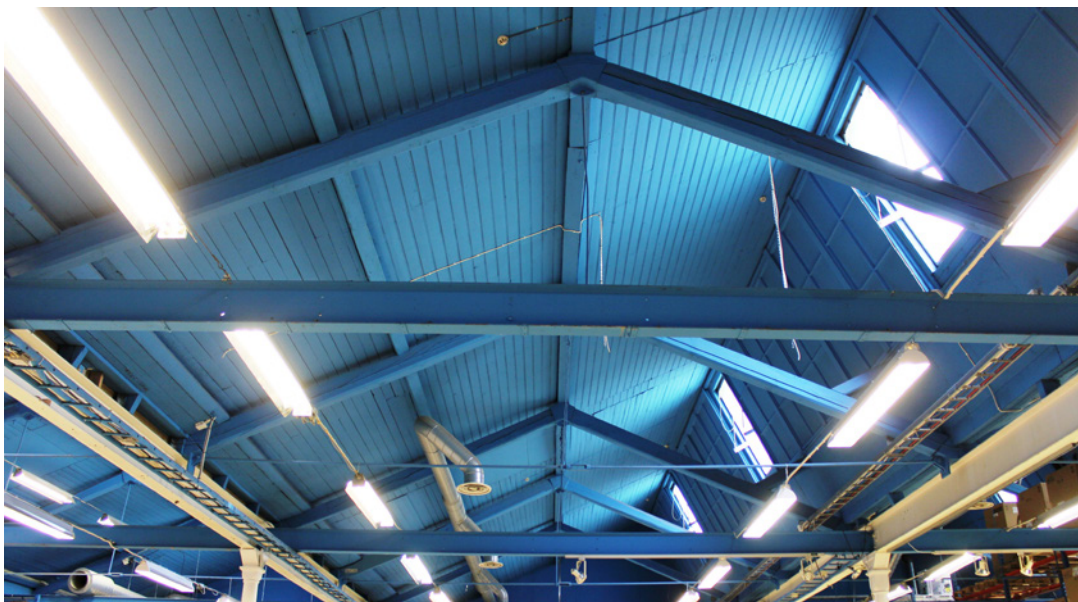
De omfattande tilläggen runtomkring och ovanpå de befintliga byggnaderna påverkar upplevelsen av helheten och det arkitektoniska värdet bedöms här att minska.

MILJÖSKAPANDE VÄRDE

Vid angöringen av området från söder och Gårdsfogdevägen finns möjlighet att uppleva de tre årsringarna genom Sågtandens fasader och taklinje samt att Färjans gavelfasad bevaras. Upplevelsen bedöms dock domineras av Hus D som utgör den kraftfulla påbyggnaden på Sågtanden. Beträffande Slottet så bevarar byggnaden sin ursprungliga utbredning och här kommer vissa åtgärder såsom fönsterbyte stärka det arkitektoniska värdet. Sågtandens anslutning hjälper här till att tydliggöra en historisk roll och är av stor betydelse för det miljöskapande värdet

Kvarteret Archimedes bör ses som en miljöskapande enhet tillsammans med närliggande kvarteret Fredsfors och det s.k. Bällstahuset från 1960-talet, och Andersson & Björks skofabrik från 1903. Tillsammans visar dessa byggnader på en mycket komplett bild av områdets utveckling och har ett betydande miljöskapande värde för denna del av Mariehäll.

Sågtandens interiör med takstolar av trä och branta fönster mot norr som ljusinsläpp, delvis övermålade och igensatta

Konsekvens:

Ändrad användning från industri- och kontorsmiljö till högexploaterat bostadskvarter medför att det Miljöskapande värdet till största delen går förlorat. Samhörigheten med den övriga industribebyggelsen i Mariehäll bryts vilket även påverkar helhetsmiljön.

Från ett perspektiv invid Gårdsfogdevägen i anslutning till Karlsbodavägen medför bevarandet av Slottet, östra delen av Sågtanden en viss möjlighet att uppleva den forna industrikaraktären och två av de historiska skedena. Ett visst bevarande av det Miljöskapande värdet kan därför sägas finnas kvar just här.

IDENTITETSVÄRDE

Placeringen invid Bällstaviken med närhet till järnvägsförbindelser visar den ursprungliga, oreglerade industrietableringens strategiska läge. Dessvärre har området genomgått stora förändringar som försvagat upplevelsen av denna struktur. Det närmaste stickspåret finns inte längre kvar och de stora magasin och lagerbyggnader som fanns i närområdet har genomgått en handelsinriktad omvandling.

Närområdets pågående omgestaltning och påtagligt höga exploateringsgrad bidrar till att identifikationen av den forna industrimiljön blir diffus och svårtolkad. Ur detta perspektiv blir det ännu mer betydelsefullt att spara och förstärka de kvarvarande byggnadsbeståndet med tydlig arkitektur och uttryck såsom Archimedes.

Konsekvens:

Identitetsvärdet som hör samman med avläsningen av kvarteret som industriområde bedöms till stora delar gå förlorat. Sammanhanget med de nya och höga bostadsbyggnaderna bedöms dominera intrycket och identifikationen. Slottet och Sågtandens fasader kommer att samverka och ge viss möjlighet att förmedla områdets forna användning.

Sågtandens östra fasad
som föreslås att demon-
teras och återuppföras

Bruksvärde (Socialt perspektiv)

FUNKTION

Kvarterets transformation från industri och kontorshotell till bostäder och förskola innebär mycket stora förändringar i den sociala strukturen och på hur kvarteret används.

Konsekvens:

Antalet människor som vistas inom kvartersgränserna kommer att dramatiskt öka och detta framför allt under de delar av dygnet och veckan som innebär ledighet. Även ytmässigt kommer kvarteret att erbjuda markytor som tidigare inte var tillgängliga. Sågtandsbyggnadens partiella rivning och nya gårdsyta innebär en skyddad miljö som även kommer att utgöra park för förskola.

SOCIAL GEMENSKAP

Arbetsplats för kontorsanställda och övriga arbetsplatser med lager och enklare industri.

Konsekvens:

En förändrad struktur till boende innebär en ny sorts identitetsskapande i området.

KÄLLOR

Planer, ritningar, handlingar, foton

BSK-A Förslagshandlingar

Riksantikvarieämbetets beb.register, Webbplats: www.bebyggelseregister.raa.se

Stockholms stadsbyggnadsnämnds arkiv, Bygglövhandlingar

Stockholms stadsbyggnadskonto, Planhandlingar Webbplats: www.stockholm.se

Stockholms stadsmuseum Fotografier och texter i Faktadatabasen

Stockholms stadsarkiv Stadsplan

Tryckta källor och litteratur

Alla tiders Stockholm, Riksintressen för kulturmiljövården, Stockholmsmonografier nr 246, Stockholm 2014.

Stockholm utanför tullarna, Monografier utgivna av Stockholms stad nr 166, Värnamo 2003.

Axel Unnerbäck Kulturhistorisk värdering av bebyggelse, Riksantikvarieämbetet, Stockholm 2002

Otryckta källor

Kvarteret Archimedes, Kulturhistorisk värdeanalys, Reichmann antikvarier AB, 2013-12-06